

JAKUB CHUSTECKI

Uniwersytet Warszawski

jakubchusteki9@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0323-346X

Korea Północna. Modelowy przykład współczesnego państwa totalitarnego

Słowa kluczowe: totalitaryzm, Korea Północna, terror państwowy, Partia Pracy Korei, dżucze

NORTH KOREA: A MODEL EXAMPLE OF A MODERN TOTALITARIAN STATE

Abstract

Totalitarianism in its classical form represents a general model of state functioning. Depending on the perspective adopted, the authors draw attention to its two basic dimensions: socio-anthropological and systemic, i.e. institutional. Adopting an institutional perspective necessitates a comprehensive analysis of the individual elements of the system, i.e. the dominant, all-encompassing ideology, the mass monopoly, the system of terror, the monopoly on weapons and violence, the centrally controlled economy or the state monopoly on communication, because only if all the elements mentioned are present we can call the system totalitarian. These features were noted by researchers of non-democratic regimes as early as the 1950s on the basis of observations of regimes such as the Third Reich or the USSR. It would seem that with the post-war dynamic social and technological development, concepts previously used to describe social phenomena (including the concept of totalitarianism) would lose their original meaning. However, an analysis of the political system of North Korea allows one to pose the thesis that the so-called post-totalitarian states described today exist alongside totalitarian states in the classical sense of the term. The purpose of this paper is to portray the political system of the DPRK and to try to answer the question of whether we can describe North Korea as a model totalitarian state. The status of North Korea in the literature varies widely. Some researchers describe it as an authoritarian state, others as a totalitarian state, and some even call it a post-totalitarian one. The analysis of the individual elements of North Korea's political system from the point of view of their totalitarian character also makes it possible to answer an extremely important question for researchers of non-democratic states: does totalitarianism have a clearly defined chronological framework or is it an ahistorical and universal concept? As a result of the analysis, it has been proven that North Korea fulfils all the prerequisites indicated by Carl Friedrich and Zbigniew Brzezinski, as

well as those articulated by Hannah Arendt, Alexander Hertz or Roger Scruton necessary to qualify it as a model totalitarian state. Significantly, since the mid-twentieth century, North Korea has had an official Juche (juche) ideology that defines all aspects of state and society. There is also a mass party centred around a leader, a large-scale system of terror, both institutional (e.g. political police, concentration camps) and non-institutional (e.g. a system of neighbourhood control or hunger strikes). The party elite has total control over news broadcasting, with only the available public media saturated with government propaganda. The Korean Labour Party also has undivided power over the Korean military and the economy (which, incidentally, is part of the official Juche ideology). North Korea thus fulfils all the prerequisites to be considered a modern totalitarian state.

Keywords: totalitarianism, North Korea, State terror, Workers' Party of Korea, Juche

Systemy totalitarne jako przedmiot analizy politologicznej możemy rozpatrywać co najmniej na kilku płaszczyznach. W zależności od przyjętych założeń można skoncentrować uwagę na wymiarze ideologicznym, instytucjonalnym (w tym znaczeniu monopartii i wodza w systemie) oraz socjologicznym, którego elementem jest między innymi zjawisko atomizacji społecznej. Nacisk położony na jeden z tych wyróżników nie oznacza jednak, że pozostałe są nieistotne bądź system jest ich pozbawiony. Totalitaryzm jest to bowiem kompleksowy model organizacyjny, który aby mógł powstać i skutecznie funkcjonować, musi spełniać jednocześnie wiele kryteriów. Dwie podstawowe definicje formułowane w obrębie nauk politycznych to, z jednej strony, systemowa definicja Carla Friedricha i Zbigniewa Brzezińskiego, którzy swoją uwagę skupili na systemie instytucji funkcjonujących wewnątrz państwa totalitarnego, z drugiej zaś — to ujęcie społeczne, nazywane niekiedy antropologicznym, reprezentowane przez Hannah Arendt, która w *Korzeniach totalitaryzmu* istoty tegoż systemu doszukiwała się w predyspozycjach jednostek do ulegania mechanizmom zniewolenia i podporządkowania¹. Friedrich i Brzeziński, definiując totalitaryzm, zwracali uwagę na jego sześć podstawowych wyróżników: oficjalna ideologia, która w całościowy sposób opisuje wszystkie elementy funkcjonowania wewnątrz systemu, masowa monopartia skoncentrowana zazwyczaj wokół „wodza” oraz wąskiej grupy jego bliskich współpracowników, system terroru, za który wspólnie z partią odpowiada tajna policja polityczna, monopol komunikacyjny partii — w tym kontrola wszystkich mediów masowego przekazu, monopol na broń i przemoc oraz centralna kontrola nad ekonomią². Wymienione cechy, gdy występują jednocześnie, pozwalają — zdaniem autorów — scharakteryzować system jako totalitarny. W dalszej części pracy wskazywali oni jednak na znaczenie innych czynników konstytuujących system totalitarny — imperializm, rządy biurokratyczne czy choćby wspomnianą atomizację społeczeństwa³.

¹ M. Śliwa, *Spoleczne i psychologiczne aspekty totalitaryzmu*, [w:] *Ze studiów nad prawem, administracją i ekonomią*, red. M. Sadowski, A. Spychalska, K. Sadowa, Wrocław 2014, s. 331.

² C. Friedrich, Z. Brzeziński, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, New York 1966, s. 22.

³ Zob. *ibidem*.

Należy zauważyć, iż koncepcja Friedricha i Brzezińskiego powstała w połowie lat pięćdziesiątych XX wieku, czyli niedługo po upadku reżimów: faszystowskiego i nazistowskiego, oraz u schyłku stalinizmu w ZSRR. Wydawać by się mogło, iż wraz z upadkiem totalitarnych reżimów XX wieku sformułowana przez nich klasyczna koncepcja totalitaryzmu zdezaktualizuje się, bowiem postęp społeczny i technologiczny całkowicie zredefiniuje pojęcia wykorzystywane dotychczas do opisu zjawisk społecznych — w tym pojęcie totalitaryzmu. Niektórzy autorzy⁴ wysnuli tezę, jakoby współczesne reżimy niedemokratyczne, takie jak Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna (dalej: KRLD), miały charakter państw posttotalitarnych. Tego rodzaju stwierdzenia mogą wynikać z przekonania o całościowej transformacji społeczno-aksjologicznej powstałej na skutek drugiej wojny światowej, a zatem z przekonania, że państwa totalitarne (w klasycznym tego słowa rozumieniu) nigdy się nie odtworzą. Wyznaczenie klauzul czasowych odgraniczających państwa totalitarne od posttotalitarnych wydaje się jednak dość kłopotliwe. Wystarczy wspomnieć choćby o Chińskiej Republice Ludowej w epoce Mao Zedonga, którą powszechnie uznaje się za państwo totalitarne, a która w swej maoistowskiej (totalitarnej) formie przestała istnieć dopiero w roku 1976. Państwo totalitarne rozumiane jako systemowy projekt polityczny nie ma żadnych ograniczeń czasowych — dopóki reżim spełnia przesłanki do określania go jako totalitarny, należy go w ten sposób klasyfikować.

Celem pracy jest próba odpowiedzi na pytanie, czy Korea Północna spełnia przesłanki (wskazane w latach pięćdziesiątych przez Friedricha i Brzezińskiego) do uznania ją za modelowy przykład współczesnego państwa totalitarnego. KRLD od 2006 (od momentu publikacji pierwszego raportu) do 2020 roku nieprzerwanie znajdowała się na ostatnim miejscu międzynarodowego wskaźnika poziomu demokracji — Democracy Index. W latach 2021–2022 zajęła trzecie miejsce od końca, jednakże jej wynik punktowy pozostał niezmienny⁵. Wskazanie Korei Północnej jako przedmiotu niniejszej analizy wydaje się więc wysoce uzasadnione.

Aby zrealizować założony cel badawczy, przedstawione zostały poszczególne elementy systemu KRLD w zestawieniu z wyróżnikami Friedricha i Brzezińskiego — oficjalna ideologia, masowa monopartia, system terroru, monopol komunikacyjny, monopol na broń i przemoc, centralne sterowanie gospodarką oraz zjawiska takie jak atomizacja społeczna czy rządy biurokracji. Rozważania zostały uzupełnione o poglądy innych teoretyków zajmujących się problematyką reżimów totalitarnych, takich jak Hannah Arendt, Aleksander Hertz, Juan Linz czy Roger Scruton. W pracy przyjęta została metoda analizy systemowej wsparta elementami analizy historycznej oraz analizy treści.

⁴ Zob. B.K. Silberstein, *North Korea: Fading Totalitarianism in the "hermit kingdom"*, „North Korean Review” 6, 2010, nr 2.

⁵ *Economist Intelligence Unit (EIU) — World Bank*, World Bank, <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/downloadFile?fileName=EIU.xlsx> (dostęp: 24.03.2023).

1. Dżucze — całościowa oficjalna ideologia KRLD

Jedną z podstawowych cech konstytutywnych totalitaryzmu jest całościowa oficjalna ideologia, która precyzuje wszystkie aspekty funkcjonowania państwa oraz określa rolę jednostek w systemie. Roger Scruton uważał, że totalitarna ideologia jest systemem doktrynalnym, którego celem jest uzasadnienie działań i tym samym wzmocnienie i legitymizacja władzy totalitarnej. Przekonywał, że stanowi ona kompleksową odpowiedź na pojawiające się problemy społeczne i jako jedyna (według jej własnej doktryny) jest w stanie je rozwiązać⁶.

Państwo rządzone przez Kim Ir Sena w wyniku wojny koreańskiej pogrzyżyło się w poważnym kryzysie ekonomicznym, społecznym i politycznym. Większość tamtejszej infrastruktury przemysłowej uległa zniszczeniu, a kraj nękały klęski głodu. Porażka wojenna i poważny kryzys w państwie dały podwaliny pod budowę nacjonalistycznej ideologii głoszącej hasła niezależności i samowystarczalności oraz propagującej kult wodza⁷. Przywódca KRLD Kim Ir Sen po raz pierwszy sformułował założenia ideologiczne dżucze⁸ w roku 1955, podczas przemówienia zatytułowanego *O wykorzystaniu dogmatyzmu i ustanowieniu dżucze w pracy ideologicznej naszej partii*. Powstająca wówczas idea była odpowiedzią na zachodzące procesy wewnątrz bloku wschodniego. Kim Ir Sen z obawy o zdominowanie i podporządkowanie KRLD przez najsilniejsze z państw komunistycznych — Chiny i ZSRR — początkowo utrzymywał z nimi stosunki dyplomatyczne, aby następnie przyjąć izolacjonistyczny i zindywidualizowany model sprawowania władzy⁹. Proces uniezależniania się Korei Północnej od pozostałych państw bloku komunistycznego dostrzegalny jest także w założeniach ideologicznych, bowiem dżucze wyrasta z korzeni marksistowskich, dostosowując je jednak do warunków panujących w KRLD¹⁰. Stanowi ona zatem zreinterpretowaną wersję marksizmu-leninizmu, będącego podstawą ideologiczną pozostałych państw

⁶ R. Scruton, *Źródło totalitaryzmu*, [w:] *Totalitaryzm a zachodnia tradycja*, red. M. Kuniński, Kraków 2006, s. 57.

⁷ Kryzysy polityczne i gospodarcze (szczególnie wywołane sytuacją wojenną) stanowiły podwaliny pod wiele totalitarnych ideologii. Zarówno nazizm w III Rzeszy, komunizm w ZSRS, maizm w Chińskiej Republice Ludowej, jak i dżucze („kimirszenizm”) zyskały popularność w wyniku kryzysów wojennych i politycznych.

⁸ Dżucze w języku koreańskim oznacza „gospodarz ciała” („dżu” — gospodarz, „czu” — ciało). Powszechnie dżucze tłumaczy się jednak jako „samodzielność” lub niekiedy także jako „odczepcie się” (zob. A. Reksć, *Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna — totalitaryzm w wydaniu Dżucze*, „Disputatio” 8, 2009, s. 155).

⁹ B. Pliszka, P. Nawała, *Ideologiczna ewolucja Korei Północnej*, „Przegląd Geopolityczny” 27, 2019, s. 59.

¹⁰ Na kształt ideologii dżucze istotny wpływ miały tradycyjne koreańskie systemy norm i wierzeń. Wiele założeń północnokoreańskiej ideologii ma swoje korzenie w religii *cheondogyo* oraz w myśli konfucjańskiej — to z nich między innymi miała wywodzić się pozycja przywódcy utożsamiana z ojcem, głową rodziny. Szerzej na ten temat zob. S. Kurbanov, *North Korea's juče ideology: Indigenous communism or traditional thought?*, „Critical Asian Studies” 51, 2019, nr 2.

bloku komunistycznego. Należy jednak zaznaczyć, że Kim Dzong Il w swoich pismach przekonywał, iż dżucze ma charakter uniwersalny, a zatem może stanowić podstawę ideologiczną pod budowę ruchu komunistycznego także w innych państwach¹¹.

Cztery najważniejsze zasady ideologii dżucze zostały przedstawione przez Kim Ir Sena w grudniu 1967 roku, podczas przemówienia zatytułowanego *Brońmy rewolucyjnego ducha niepodległości, samodzielności i samoobrony we wszystkich dziedzinach działalności państwa*¹². Wśród nich znalazła się zasada *jaju* oznaczająca niezależność polityczną, *japri* — samowystarczalność ekonomiczną, *jawi* — niezależność wojskową, oraz zasada samodzielności państwa w ideologii¹³. Owe założenia — co należy podkreślić — nie są jedynie czterema ogólnymi hasłami, które mogą być interpretowane na różne sposoby. Każda z zasad stanowi kompleksowy opis pożądanego modelu funkcjonowania państwa. Zasada niezależności politycznej odnosi się zarówno do idei samostanowienia państwa, jak i do jego relacji z innymi krajami — Kim Ir Sen poprzez *jaju* rozumiał ogólną współpracę państw socjalistycznych, a także równość i szacunek pomiędzy nimi w relacjach międzynarodowych. Samowystarczalność ekonomiczna określała z kolei sposoby zarządzania gospodarką i zasobami ludzkimi służące budowie państwa socjalistycznego i uniezależnienia się od pomocy z zewnątrz. Klaudia Konon określiła *japri* jako materialną podstawę *jaju*¹⁴. Trzecia z zasad — *jawi* — oznacza natomiast zarówno nastawienie na militarny charakter państwa, jak i ekonomiczną konieczność rozwoju przemysłu wewnętrznego celem uniezależnienia się od zewnętrznych dostawców broni¹⁵. Zasada samodzielności państwa w ideologii oznacza natomiast, że obce wzory ideologiczne nie uwzględniają specyfiki Korei Północnej, a zatem powinny zostać odrzucone¹⁶.

W oficjalnej ideologii KRLD oprócz zasad dotyczących systemowego funkcjonowania państwa w sferze gospodarki, polityki międzynarodowej czy armii występują także niezwykle charakterystyczne dla reżimów totalitarnych aspekty rasistowskie¹⁷. Roger Scruton uważał, że każdy reżim totalitarny wskazuje wroga, którego należy ukarać i z którym należy walczyć. Ideologia totalitarna oznacza — jego zdaniem — wyniesienie własnej nacji czy też rasy przy jednoczesnej redukcji grupy prześladowanej do kategorii nie ludzi¹⁸. Wyższość rasowa i walka o zachowanie czystości rasy są integralnymi elementami ideologii partyjnej. Wśród propagandowych przekazów inspirowanych przez elitę Partii Pracy

¹¹ *Ibidem*, s. 61.

¹² K. Konon, *Kim Ir Sen — wieczny wódz*, „Refleksje” 2022, nr 24, s. 16.

¹³ B. Pliszka, P. Nawala, *op. cit.*, s. 60.

¹⁴ K. Konon, *op. cit.*, s. 16.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ B. Pliszka, P. Nawala, *op. cit.*, s. 60.

¹⁷ Szczegółowa analiza rasistowskiej polityki władz Korei Północnej, zob. B. Myers, *Najczystsza rasa. Propaganda Korei Północnej*, Warszawa 2011.

¹⁸ R. Scruton, *op. cit.*, s. 62–63.

Korei odnaleźć możemy twierdzenia, jakoby rasa koreańska była chronologicznie pierwszą i jednocześnie posiadającą cechy, które pozwalają zaklasyfikować ją jako rasę wyjątkową i niepowtarzalną. Pojawiają się także przekazy mówiące o tym, że jest ona moralnie i intelektualnie wyższa od innych i jako emanacja moralności i dobra na przestrzeni dziejów stawiała czoła zdeprawowanym obcym rasom¹⁹. To zaś jest bezpośrednio powiązane z twierdzeniem Scrutona o redukcji wrogów do kategorii nie ludzi. Przekonanie o tym, że rasa koreańska została skrzywdzona przez „gorszych rasowo” przeciwników reżimu, jest doskonałym pretekstem uzasadniającym izolacjonistyczny i militarny charakter państwa. Szczególnie eksponowanym obcym w propagandzie północnokoreańskiej są Amerykanie. Przedstawia się ich jako „genetycznie zdeprawowanych, których ciężko zaliczyć do gatunku ludzkiego”²⁰. Dyskryminacji ze względów rasowych podlegają jednak w Korei Północnej także przedstawiciele pokrewnych nacji, czyli między innymi Chin i Japonii. W KRLD z uwagi na konieczność zachowania czystości krwi koreańskiej obowiązuje bezwzględny zakaz zawierania małżeństw mieszanych, a te, które zostały zawarte wcześniej, podlegają społecznemu i politycznemu wykluczeniu²¹.

Dzując możemy więc bez wątpienia określić jako ideologię kompleksową; określa ona niemal wszystkie aspekty życia społeczno-politycznego Koreańczyków, a dodatkowo precyzuje charakter władzy i relacji gospodarczych oraz dyplomatycznych z innymi państwami. Jest ona także bez wątpienia ideologią oficjalną w KRLD. Jej charakter nie wynika zaś jedynie z poziomu rozpowszechnienia, ale został także zaznaczony w Konstytucji KRLD z 1972 roku²².

2. Masowa monopartia — Partia Pracy Korei

Kolejnym elementem niezwykle charakterystycznym dla reżimów totalitarnych jest obejmująca swą kontrolą niemal wszystkie dziedziny życia społeczno-politycznego monopartia. Dla Aleksandra Hertza była ona podstawą każdego reżimu totalitarnego, pierwotną wobec innych składników systemu²³. Badając strukturę partii faszystowskiej, Hertz zwrócił uwagę, iż jest ona analogiczna do tej panującej w armii. Ów polski socjolog przyporządkował członkom partii faszystowskiej metaforyczne stopnie wojskowe i na ich podstawie wskazał zależności pomiędzy nimi. Szczególną rolę w jego analizach monopartii zajmował

¹⁹ W. Dziak, K. Sajewski, *Korea Północna. Wewnętrzne wektory trwania*, Warszawa 2016, s. 196–198.

²⁰ B. Myers, *op. cit.*, s. 34.

²¹ W. Dziak, K. Sajewski, *op. cit.*, s. 191.

²² K. Konon, *op. cit.*, s. 17–18.

²³ L. Dubel, *Koncepcja totalitaryzmu w ujęciu Aleksandra Hertza*, „Studia Iuridica Lublinensia” 25, 2016, nr 3, s. 241.

wódz — jego pozycja była niekwestionowana i nieskrępowana żadnymi ograniczeniami. Elitarność pozostałych (w tym sztabu wodza) była zaś pochodną jego osobistych decyzji²⁴. Inni teoretycy totalitaryzmu także zwracali uwagę na znaczenie partii w funkcjonowaniu systemu. Juan Linz jako cechę charakterystyczną reżimu totalitarnego, obok oficjalnej ideologii czy szerokiej mobilizacji mas wokół realizacji celów przywódcy, wskazywał właśnie monistyczne centrum sprawowania władzy²⁵. Owo centrum w praktyce politycznej oznaczało przywódcę stojącego na czele ukształtowanej hierarchicznie i w pełni podporządkowanej jego woli monopartii. Analogicznie C. Friedrich i Z. Brzeziński stwierdzali, że totalitaryzm jest specyficzną formą autokracji, w której jedna partia posiada monopol na broń, terror i przemoc, a także kreuje przewodnią, niekwestionowaną wewnątrz systemu ideologię²⁶.

W Korei Północnej, mimo że tworzone są pozory funkcjonowania systemu wielopartyjnego, monopol na sprawowanie władzy posiada Partia Pracy Korei (dalej: PPK), a konkretnej — wąskie elity partyjne z wodzem na czele²⁷. Według oficjalnej propagandy archetypem PPK był Związek na Rzecz Obalenia Imperializmu, który Kim Ir Sen miał założyć jeszcze w 1926 roku²⁸. W rzeczywistości powstała ona w wyniku scalenia rozbitego wówczas ruchu socjalistycznego, a kierownictwo nad nią wskutek decyzji władz radzieckich objął Kim Ir Sen²⁹. Początkowy okres tworzenia PPK oraz systemu politycznego Korei Północnej opierał się w głównej mierze na recepcji wzorów radzieckich — dominacja partii „matki” w systemie oraz występowanie innych ugrupowań satelickich jej podporządkowanych³⁰. Ponadto, analogicznie jak w systemie stalinowskim, PPK posiada monopol na wskazywanie kandydatów na listy wyborcze oraz w pełni kontroluje przebieg procesu wyborczego³¹.

Pomimo że struktura organizacyjna i pozycja wodza w PPK są bardzo charakterystyczne dla reżimów totalitarnych³², realizowany przez jej przywódców

²⁴ A. Hertz, *Szkice o totalitaryzmie*, Warszawa 1994, s. 11.

²⁵ J. Linz, *Totalitaryzm i autorytaryzm*, [w:] *Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki*, oprac. J. Szczupaczyński, Warszawa 1995, s. 306.

²⁶ C. Friedrich, Z. Brzeziński, *op. cit.*, s. 22.

²⁷ W Korei Północnej obok Partii Pracy Korei występują także trzy ugrupowania satelickie, które jednak w pełni podporządkowane są kierownictwu PPK: Koreańska Partia Socjaldemokratyczna, Czundoistyczna Partia Czongu oraz Generalne Zrzeszenie Koreańczyków Mieszkających w Japonii. Kamil Weber zauważał, że partie pozornie opozycyjne w systemie północnokoreańskim spełniają wobec Partii Pracy Korei funkcję legitymizacyjną. Zob. K. Weber, *Źródła ukształtowania i współczesny obraz partii politycznych oraz kultury politycznej w Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej*, „Studia Orientalistyczne” 15, 2019, nr 1, s. 33–34.

²⁸ *Ibidem*, s. 32.

²⁹ Zob. B.K. Lee, H. Mosler, *The elephant in the room: Problems and potentials of the Workers' Party of Korea in a Korean unification scenario*, „Historical Social Research” 44, 2019, nr 4.

³⁰ K. Weber, *Źródła ukształtowania...*, s. 32.

³¹ *Ibidem*.

³² W Partii Pracy Korei nadrzędną rolę pełni Komitet Centralny z wodzem na czele. Pozycja wodza jest niekwestionowana, a każdy przejaw nieposłuszeństwa może skutkować nawet

model sprawowania władzy Waldemar Dziak określił jako bezprecedensowy. Wśród trzech najważniejszych projektów wykreowanych przez Kim Ir Sena i kontynuowanych przez jego następców wskazał on: model rodzinnej klasy rządzącej, monolityczny system ideologiczny oraz rodzinną sukcesję władzy³³. Podejmując rozważania nad totalitarnym charakterem północnokoreańskiej monopartii, należy jednak szczegółowo przeanalizować pozycję jej przywódcy — to ona była bowiem dla A. Hertza i J. Linza najistotniejszym wyróżnikiem totalitaryzmu. Niezwykle ważny jest w tym kontekście zbiór 10 zasad jedności systemu partyjnego (nazywany niekiedy 10 przykazaniami) ogłoszony przez Kim Dzong Ila w 1974 roku³⁴. Każde z nich koncentruje się na roli Najwyższego Przywódcy oraz na powinnościach obywateli i członków PPK wobec niego. Wśród nich znajdują się hasła nakazujące respektowanie niekwestionowanego autorytetu przywódcy, bezwzględne wykonywanie jego wszelkich poleceń, oddawanie mu czci czy studiowanie jego dzieł³⁵.

Systemowe podkreślenie roli przywódcy (oraz rodu, z którego się wywodzi) w funkcjonowaniu partii nastąpiło w latach siedemdziesiątych, kiedy Kim Dzong Il zwiększył znaczenie Departamentu Organizacji i Przewodnictwa Komitetu Centralnego Partii Pracy Korei. Nicolas Levi stwierdzał, że od tego momentu system polityczny KRLD zaczął skupiać się niemal jedynie na potrzebach dynastii sprawującej władzę (dynastii Kimów)³⁶.

Bezwzględna dominacja Partii Pracy Korei oraz niekwestionowana pozycja jej wodza sprawiają, że Korea Północna spełnia powyższą przesłankę do zaklasyfikowania jej jako państwo totalitarne. Pomimo tworzenia pozorów pluralizmu politycznego, poprzez cykliczną organizację wyborów oraz istnienie innych partii będących *de facto* partiami satelickimi PPK, ta sprawuje jednak niepodzielną władzę i kontroluje wszystkie inne struktury społeczne i polityczne, a zatem ma ona charakter totalitarnej monopartii. Należy jednak zaznaczyć, iż część badaczy pewnego rzeczywistego pluralizmu politycznego doszukuje się we wprowadzonej przez Kim Dzong Ila polityce *songun*, która z armii uczyniła — ich zdaniem — silniejszą aniżeli PPK strukturę polityczną³⁷. W ten sposób miałby powstać dualistyczny system rządzenia, który Silberstein określił mianem posttotalitarnego³⁸.

pozbawieniem życia. Kim Dzong Il podkreślał w swoich pismach, że państwo i partia nie mogą funkcjonować w oderwaniu od wodza — w tym sensie jest on najważniejszym ogniwem systemu. Ponadto w swoich pismach określał on przywódcę jako ojca-wodza, a PPK — jako matkę-partię. Zob. K. Dziak, *Trwale ustanowić oparte na dźwiece poglądy na rewolucję*, Phenian 1989, s. 8.

³³ W. Dziak, *Anatomia władzy totalnej. Przypadek Korei Północnej*, Warszawa 2018, s. 63–65.

³⁴ E. Potocka, *Korea Północna — Przebudzanie...*, Toruń 2020, s. 47.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ N. Levi, *A historical approach to the leadership of the Organisation and Guidance Department of the Workers' Party of Korea*, „Acta Asiatica Varsoviensia” 32, 2019, s. 99–100.

³⁷ B.K. Silberstein, *op. cit.*, s. 44–45.

³⁸ *Ibidem*.

3. System terroru — policja polityczna, *inminban* i obozy koncentracyjne

Na północnokoreański system terroru składa się wiele elementów, które są jednocześnie bezpiecznikami reżimu — konstytuują podstawowe zasady funkcjonowania systemu politycznego. Co istotne, „bogactwo” tamtejszego systemu terroru wynika z faktu, iż obok klasycznych dla reżimów totalitarnych sformalizowanych instytucji represyjnych w Korei Północnej występują nieintencjonalne, choć wykreowane przez politykę tamtejszych władz elementy terroru pozainstytucjonalnego (na przykład głód)³⁹.

Rdzeń systemu terroru w reżimie totalitarnym stanowi jednak tajna policja polityczna. Hannah Arendt twierdziła, że stanowi ona znamię totalitaryzmu — stoi ponad państwem i poprzez skuteczną kontrolę, inwigilację i kreowanie lęku społecznego kontroluje *de facto* wszystkie posunięcia na szczeblach władzy⁴⁰. Istnienie tego rodzaju instytucji pozwala, zdaniem autorki, na walkę z „obiektywnym wrogiem” reżimu, a zatem z każdym, kogo wskaże władza⁴¹.

W Korei Północnej rolę tajnej policji politycznej pełni przede wszystkim Departament Bezpieczeństwa Państwowego (SSD), który jest często określany jako Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego (MSS)⁴². Do jego podstawowych zadań należy między innymi wyszukiwanie przestępców antypaństwowych, a zatem tych, którzy oskarżani są o działalność antyrządową i dysydencką bądź nielojalność wobec przywódców politycznych⁴³. Formalny aparat policyjny w KRLD opiera się na masowym, wielopoziomowym systemie informatorów służącym temu, aby zidentyfikować krytyków i potencjalnych awanturników. Społeczności poddawane są kontroli we wszystkich obszarach życia. Sieci masowej inwigilacji mają strukturę hierarchiczną — na każdego agenta SSD przypada 50 mu podległych agentów nieoficjalnych⁴⁴. Szacuje się, że SSD posiada w swoich szeregach łącznie ponad milion oficjalnych i nieoficjalnych agentów, a zatem jeden

³⁹ David Marcus wskazywał, że głód może mieć zarówno charakter intencjonalny (sztucznie wykreowany przez władzę), jak i lekkomyślny, który wynika ze złego zarządzania państwem. Zob. D. Marcus, *Famine crimes in international law*, „American Journal of International Law” 97, 2003. W przypadku Korei Północnej zjawisko głodu należy analizować na dwóch płaszczyznach — z jednej strony, nieefektywna gospodarka centralnie sterowana prowadzi do ogólnopaństwowej klęski głodu, w tym sensie głód ma charakter lekkomyślny, z drugiej natomiast — służy jako narzędzie kontroli społecznej i wymuszania posłuszeństwa poprzez odgórną państwową redystrybucję żywności uzależnioną od pozycji społecznej, a zatem od poziomu lojalności wobec reżimu, w tym sensie jest więc głodem intencjonalnym.

⁴⁰ H. Arendt, *Korzenie totalitaryzmu*, Warszawa 1989, s. 320.

⁴¹ *Ibidem*, s. 323.

⁴² K. Gause, *Coercion, Control, Surveillance, and Punishment: An Examination of the North Korean Police State*, Washington 2012, s. 11.

⁴³ *Ibidem*, s. 17.

⁴⁴ Zob. *ibidem*, s. 55.

na 20 obywateli Korei Północnej należy do aparatu bezpieczeństwa. Pracownicy SSD na poziomie prowincji posiadają dodatkowo informatorów, którzy oprócz raportowania o swoim najbliższym otoczeniu otrzymują także rozkazy prowadzenia indywidualnego nadzoru nad konkretnymi osobami⁴⁵.

Obok zbiurokratyzowanego systemu policji politycznej w Korei Północnej występuje także jej ludowo-obywatelska odmiana — *inminban*. Paul Fisher wskazywał, że jest on szczególnym przykładem totalitarnego systemu terroru, ponieważ obok zinstytucjonalizowanych form kontroli i nadzoru wymusza na obywatelach, aby tworzyli oni sami tego rodzaju struktury⁴⁶. Typowy *inminban* liczy od 20 do 40 rodzin, czyli około 100–250 osób⁴⁷. Co istotne, przynależność do niego jest w Korei Północnej obowiązkowa. Obok zadań związanych z utrzymaniem porządku publicznego (na przykład wynoszenie śmieci w dzielnicy) członkowie „grup sąsiedzkich” zajmują się kontrolą i nadzorem współobywateli⁴⁸. Oznacza to, że osoby należące do tej samej organizacji muszą inwigilować i raportować o niewłaściwym zachowaniu swojego najbliższego otoczenia. Stojący na czele poszczególnych *inminban* (są to zawsze kobiety w średnim wieku) muszą zbierać informację o członkach swojej organizacji, takie jak dochody, majątek czy nawyki żywieniowe. Dodatkowo pod ich kontrolą pozostaje mobilność obywateli — każdego wieczoru szefowa *inminban* ma obowiązek wpisywać do specjalnego rejestru wszystkie osoby spoza niego przebywające na jego terenie⁴⁹. *Inminban* pozostają oczywiście pod stałą kontrolą aparatu państwa — każdy z nich ma przydzielonego „rezydenta policji”, któremu należy zgłaszać wszystkie podejrzanе zachowania członków organizacji. Patrole policji, którym towarzyszy szef *inminban*, mogą przeprowadzać na przykład w nocy wyrywkową kontrolę gospodarstw domowych, aby upewnić się, że wszystkie osoby spędzające tam noc są wpisane do specjalnego rejestru, oraz sprawdzać plomby na odbiornikach radiowych, upewniając się, że nie umożliwiają one odbioru zagranicznych stacji⁵⁰.

Inminban jest więc niezwykle istotnym elementem północnokoreańskiego systemu terroru. Funkcjonując obok zbiurokratyzowanych instytucji policji politycznej, pozwala inwigilować obywateli także w skali mikro. Za sprawą systemu *inminban* każdy element życia obywatela Korei Północnej pozostaje pod kontrolą władzy. Ów system pełni jednak jeszcze jedną istotną rolę w tamtejszym reżimie — utrzymuje zjawisko atomizacji społecznej. Dzięki funkcjonowaniu „grup sąsiedzkich” wszelkiego rodzaju tendencje odśrodkowe (rewolucyjne) są w Korei Północnej niemożliwe — brak zaufania do współobywateli nie pozwala na

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ P. Fischer, *Kim Dzong Il. Przemysł propagandy*, Katowice 2015, s. 135.

⁴⁷ Zob. J. Sweeney, *North Korea Undercover: Inside the World's Most Secret State*, London 2013.

⁴⁸ A. Lankov, *The Real North Korea: Life and Politics in the Failed Stalinist Utopia*, New York 2013, s. 39.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 39–40.

tworzenie jakichkolwiek grup oporu. Na podobne emocjonalno-psychologiczne znaczenie owego systemu wskazywała Yeonmi Park, która *inminban* określała jako metodę destrukcji indywidualnej i zbiorowej tożsamości Koreańczyków⁵¹.

Oprócz systemu „kontroli sąsiedzkiej” obywatele Korei Północnej zmuszeni są do przynależności i aktywnego zaangażowania w działalność różnorodnych, zarządzanych odgórnie organizacji. Tego rodzaju praktyka została wprowadzona jeszcze za czasów Kim Ir Sena, który postanowił podzielić życie Koreańczyków na trzy ustalone obszary: osiem godzin snu, osiem godzin pracy i osiem godzin zajęć społecznych⁵². Stanowi to kolejne ogniwo w północnokoreańskim systemie kontroli, ale oprócz tego spełnia inną niezwykle istotną z perspektywy reżimu rolę — poprzez zagospodarowanie całego czasu obywateli nie pozwala się im na jakąkolwiek refleksję na temat tamtejszego systemu politycznego. To z kolei oznacza, że „życie organizacyjne” jest elementem utrzymującym posłuszeństwo obywateli i stabilność reżimu. Cechą charakterystyczną tego modelu są ponadto odbywające się w każdym tygodniu (zazwyczaj trzy razy) spotkania służące indoktrynacji ideologicznej i składaniu samokrytyki. Zobligowani do publicznego wyznania swoich występków są wszyscy Koreańczycy powyżej 14 roku życia — dodatkowo muszą złożyć raport na temat niewłaściwych zachowań pozostałych członków ich organizacji⁵³.

Szczególnie dotkliwą formą terroru politycznego w KRLD jest także charakterystyczna dla reżimów totalitarnych instytucja obozu⁵⁴. Funkcjonuje ona jako oficjalna, przewidziana w Kodeksie karnym KRLD sankcja za popełnione przestępstwa. Artykuł 27 Kodeksu karnego Korei Północnej przewiduje bowiem cztery kary podstawowe (w tym trzy związane z instytucją obozu) oraz cztery uzupełniające — wymierzane jako dodatek do kar podstawowych⁵⁵. Należy

⁵¹ Zob. Y. Park, *Przeżyć. Droga dziewczyny z Korei Północnej do wolności*, Warszawa 2015.

⁵² W. Dziak, K. Sajewski, *op. cit.*, s. 132–133.

⁵³ A. Lankov, *The Real North Korea...*, s. 41.

⁵⁴ Pojęcie obozu w kontekście reżimów niedemokratycznych można rozumieć bardzo różnie. Czym innym jest bowiem obóz koncentracyjny na wzór tych tworzonych przez państwa kolonialne na przełomie XIX i XX wieku, a czym innym nazistowski obóz zagłady czy charakterystyczny dla reżimów komunistycznych obóz pracy. W kontekście Korei Północnej pojęcie „obozu” należy rozumieć w szerokim znaczeniu, bowiem instytucje obozowe mają tam zróżnicowany charakter — występują zarówno obozy koncentracyjne o zaostrożonym rygorze dla „niereformowalnych” więźniów politycznych, jak i obozy pracy, do których na określony czas kierowani są obywatele skazani za drobne przestępstwa i możliwi „do naprawy”. Zob. P. Rigoulot, *Korea Północna, Wietnam, Laos — nasienie smoka*, [w:] *Czarna księga komunizmu. Zbrodnie, terror, prześladowania*, red. S. Courtois, Warszawa 1999, s. 521–522.

⁵⁵ Wśród kar podstawowych Kodeksu karnego KRLD wyróżnia karę śmierci, karę dożywotniej pracy naprawczej połączonej z izolacją, karę terminowej pracy naprawczej połączonej z izolacją oraz karę pracy krótkoterminowej — wszystkie z nich za wyjątkiem kary śmierci realizowane są w przystosowanych do tego obozach. Charakter i poziom rygoru obozu zależą między innymi od rodzaju popełnionego przestępstwa. Do kar uzupełniających zalicza się natomiast pozbawienie prawa do głosowania, konfiskata mienia, cofnięcie uprawnień oraz zawieszenie uprawnień. Kompleksowa

jednak zaznaczyć, iż instytucja obozu w Korei Północnej przeszła znaczącą ewolucję: pierwsze powstały tam bowiem w 1947 roku i przypominały raczej klasyczne więzienia aniżeli nazistowskie obozy koncentracyjne⁵⁶. Obywatele byli umieszczani w obozach tylko za sprawą wyroku sądowego oraz mieli możliwość kontaktu z bliskimi czy wychodzenia na przepustki⁵⁷. Po wojnie koreańskiej tamtejsze obozy zmieniły jednak znacząco swój charakter. Pierre Rigoulot wskazywał, że wykazują one znaczące podobieństwo do tych, które występowały w hitlerowskich Niemczech czy stalinowskiej Rosji⁵⁸. Jednym z elementów „reformy”, która została dokonana w północnokoreańskim systemie obozowym po roku 1953, była zmiana „grupy docelowej”, do której były one skierowane. O ile bowiem wcześniej trafiali tam głównie pospolici przestępcy, o tyle po wojnie koreańskiej stały się one miejscem represji politycznych — trafiają tam głównie „wrogowie reżimu” lub „podejrzani o działalność wywrotową”, nawet bez konkretnego wyroku sądowego⁵⁹. Osoba podejrzana o przestępstwo polityczne jest aresztowana przez agentów bezpieczeństwa, przewożona do ośrodka przesłuchań, a następnie transportowana do obozu. Nie ma szansy na uczestnictwo nawet w ustawionym krótkim procesie. Ponadto nie ma możliwości poinformować kogokolwiek o aresztowaniu. David Hawk określał owe praktyki mianem „wymuszonego zniknięcia”⁶⁰. Porównując charakter północnokoreańskich metod aresztowania do tych występujących w stalinowskiej Rosji, zauważał, że mają one jeszcze bardziej okrutną formę — w stalinowskiej Rosji za każdym razem przeprowadzano choćby krótki pokazowy proces, a oskarżony był informowany, za jakie przewinienie zostaje skazany. W Korei Północnej duża część więźniów politycznych nie zna nawet zarzutów, które były podstawą aresztowania i umieszczenia w obozie⁶¹.

Jeśli zaś mowa o warunkach panujących w północnokoreańskich placówkach karnych, kwestia ta pozostaje niezwykle problematyczna. Z uwagi na izolacjonistyczny charakter tamtejszego reżimu badanie tego zagadnienia jest niezwykle trudne. Jedynym materiałem źródłowym, który pozwala przybliżyć rzeczywistość obozową, są relacje zwolnionych i zbiegłych osadzonych lub strażników,

analiza prawa karnego KRLD — zob. M. Czechowska, *Prawo karne w państwie totalitarnym — casus Korei Północnej*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 41, 2019, nr 4, s. 240.

⁵⁶ A. Bartuś, *Korea Północna — państwo totalitarne zagrażające bezpieczeństwu globalnemu. Zarys problemu*, [w:] *Security and Human Rights: An Analysis of Selected Global Problems*, red. M. Ochwat, Chorzów 2014, s. 60.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Zob. P. Rigoulot, *Analiza porównawcza obozów koncentracyjnych w nazistowskich Niemczech, Związku Radzieckim i Korei Północnej*, [w:] *Korea Północna za zasłoną*, red. A. Rzepliński, J. Hosaniak, Warszawa 2004.

⁵⁹ Zob. W. Dziak, K. Sajewski, *op. cit.*

⁶⁰ D. Hawk, *The Hidden Gulag: The Lives and Voices of “Those Who are Sent to the Mountains”*, Washington, D.C. 2012, s. 30.

⁶¹ *Ibidem*.

ktorzy zdezerterowali. Ich liczba nie jest jednak duża, ponieważ ucieczka z Korei Północnej jest niezwykle trudna i wiąże się z ogromnym ryzykiem. Dostępne źródła są jednak zbieżne i wskazują na niezwykle okrutny charakter (zwłaszcza obozów nazywanych *kwanliso*)⁶². W obozach koncentracyjnych w Korei Północnej więźniowie nie mają żadnej możliwości kontaktu ze światem zewnętrznym — część z nich spędza tam całe życie i nigdy nie wraca do swoich miejscowości. Wewnątrz panuje ogromny głód i terror. Więźniowie pracują ponad siły i poddawani są torturom, a niekiedy także przemocy seksualnej. Zbiegli strażnicy opisują ponadto, że w obozach występują ogrodzenia z drutu kolczastego pod napięciem, psy szkolone do rozszarpywania ludzi, pola minowe czy racje żywnościowe na granicy śmierci⁶³. Z raportu US Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor wynika ponadto, że osadzone kobiety poddawane są tam przymusowej aborcji albo dzieci zabijane są zaraz po urodzeniu. Autorzy raportu wskazują także na powszechność kary w postaci egzekucji w obozie⁶⁴. Pojawiały się w przestrzeni medialnej także doniesienia o testowaniu broni biologicznej na więźniach⁶⁵.

Dodatkowym czynnikiem potęgującym okrucieństwo północnokoreańskiego systemu terroru jest tak zwana *yongoje*, czyli „polityka oczyszczania rodziny”. Każde przestępstwo popełnione przez obywatela KRLD prowadzi do dyskryminacji rodziny i bliskich współpracowników⁶⁶. Jest to pokłosie wydanego w 1972 roku przez Kim Ir Sena rozporządzenia, w myśl którego „wrogowie rewolucji powinni być tępieni do trzeciego pokolenia”⁶⁷. *Yongoje* sprawia, że tym trudniejsze jest jakiekolwiek wyrażenie sprzeciwu wobec reżimu lub choćby próba ucieczki z KRLD. Nawet jeśli Koreańczykowi uda się opuścić teren Korei Północnej, odpowiedzialność (na przykład w postaci zesłania do obozu) poniosą jego najbliżsi.

System terroru w Korei Północnej przyjmuje więc różnorodne formy; stanowi on kompleksowy zestaw narzędzi pozwalających utrzymywać zjawisko atomizacji społecznej, niwelować jakiekolwiek próby oporu społecznego oraz wymuszać całkowite posłuszeństwo na obywatelach. Połączenie oficjalnych

⁶² *Kwanliso* są najcięższymi obozami w Korei Północnej; trafiają do nich wyłącznie więźniowie polityczni. Szacuje się, że obecnie jest sześć tego typu placówek, natomiast wcześniej ich liczba dochodzić miała nawet do 12. Na podstawie zdjęć satelitarnych i relacji zbiegłych więźniów liczba osadzonych w północnokoreańskich obozach koncentracyjnych w 2011 roku została oszacowana na 154 tys. osób. Zob. A. Lankov, *The Real North Korea...*, s. 45–46. Warto jednak zaznaczyć, iż w zależności od raportu i badanego okresu szacunki dotyczące liczby więźniów politycznych przebywających w obozach są bardzo różne i wahają się w granicach od 100 do nawet 400 tys. Zob. I. Jeffries, *North Korea: A Guide to Economic and Political Developments*, London-New York 2006.

⁶³ A. Bartuś, *op. cit.*, s. 61.

⁶⁴ Zob. P. French, *North Korea: The Paranoid Peninsula — A Modern History*, London-New York 2007, s. 28.

⁶⁵ Zob. I. Jeffries, *op. cit.*, s. 91.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Cyt. za. W. Dziak, K. Sajewski, *op. cit.*, s. 159.

instytucji represyjnych (SSD) z mniej zbiurokratyzowanymi instytucjami (*in-minban*) pozwala na kontrolowanie wszystkich aspektów życia Koreańczyków. System karny, w skład którego wchodzi obozy koncentracyjne oraz polityka *yon-goje*, potęguje zjawisko strachu w społeczeństwie i pozwala utrzymywać je w ryzach. System terroru występujący w KRLD jest więc modelowym przykładem dla państwa totalitarnego.

4. Monopol komunikacyjny i państwowa propaganda

Niezwyczajnie istotnymi elementami dla funkcjonowania reżimu totalitarnego są także monopol komunikacyjny oraz państwowa propaganda⁶⁸. Oba mechanizmy pozwalają władzy na ukształtowanie umysłu obywatela, a zatem na kreację jego poglądów i postaw społecznych. Należy zaznaczyć, że dopiero monopol komunikacyjny w połączeniu z ogólnopaństwową propagandą tworzą kompletny, zamknięty system informacyjny — aby osiągnąć maksymalną skuteczność, oba zjawiska muszą funkcjonować równolegle. W przypadku Korei Północnej tym, co umożliwia skuteczne działanie takiego systemu, jest wynikająca z założeń ideologii dżucze polityka izolacionistyczna. Pozwala ona bowiem nie tylko na pełną kontrolę przepływu ludzi, ale także informacji.

W KRLD system medialny jest na tyle zamknięty, że nie jest nawet potrzebna instytucja cenzury. Materiały publikowane w mediach przygotowywane są przez specjalne biuro prasowe znajdujące się formalnie przy KC PPK, a faktycznie podlegające bezpośrednio przywódcy⁶⁹. Tym samym w mediach, które w Korei Północnej są całkowicie kontrolowane przez władzę, nie ma szansy ukazać się żaden materiał, który nie służy tamtejszemu reżimowi. Jednocześnie wykluczone jest odbieranie jakichkolwiek informacji pochodzących z innych źródeł — wszystkie telewizory i radia produkowane w Korei Północnej mają nastawione i zaplombowane odbiorniki, które uniemożliwiają odbiór

⁶⁸ Propaganda oznacza zamierzone wywieranie wpływu na opinię publiczną za pomocą sformułowanych przez władzę pojęć, idei i wartości mających wykreować sztuczny obraz świata. Służy ona uzyskaniu władzy nad jednostką oraz jej bezwarunkowego posłuszeństwa za pomocą różnorodnych strategii komunikacyjnych. Badania nad dyskursem pokazują ponadto pewien specyficzny charakter propagandy totalitarnej — zarówno jeśli chodzi o jej intensywność, sformułowania czy określone treści, które zawiera. Zob. M. Poprawa, *Propaganda as a weapon and a tool of totalitarian power: The image of the concept in the common discourse of the war and occupation years 1939–1945*, „Język a Kultura” 27, 2019; zob. W. Werner, *O (nie)rzeczywistości propagandy. Cechy charakterystyczne propagandowych obrazów świata*, [w:] *Uwikłania historiografii. Między ideologizacją dziejów a obiektywizmem badawczym*, red. T. Błaszczuk, K. Brzechczyn, D. Ciunajcis, M. Kierzkowski, Poznań 2011, s. 53–55.

⁶⁹ W. Dziak, K. Sajewski, *op. cit.*, s. 97.

zagranicznych stacji⁷⁰. Ta praktyka została wprowadzona jeszcze w 1960 roku. Ustalono wówczas, że jeśli ktoś przywiózł radio z zagranicy (co było legalne), musiał natychmiast przekazać je policji, aby technik na trwałe unieszkodliwił jego mechanizm strojenia⁷¹. Andriej Lankov, porównując tamtejsze standardy do tych panujących w ZSRR, przekonywał, że północnokoreański system kontroli i zagłuszania radia jest zdecydowanie bardziej skuteczny⁷². Analogiczna sytuacja występuje w odniesieniu do zagranicznej literatury — jej przewóz i dystrybucja są zakazane i obłożone wysokimi sankcjami⁷³. Aby ograniczyć jej wpływ na życie obywateli, pod koniec lat sześćdziesiątych władze rozpoczęły masową kampanię niszczenia zagranicznych książek — także tych, które były własnością prywatną Koreańczyków. W państwowych bibliotekach publikacje zagraniczne pozostają natomiast niedostępne dla zwykłych obywateli — aby uzyskać do nich dostęp, trzeba posiadać specjalny certyfikat bezpieczeństwa⁷⁴. Dostępny jedynie dla elity partyjnej i przedstawicieli najwyższego szczebla służb specjalnych jest także internet. Przeciętny Koreańczyk, który uzyska zgodę na posiadanie komputera, ma natomiast dostęp do intranetu, zwanego *kwangmyong*. Północnokoreański intranet odłączony jest od ogólnosiwiatowej sieci i zawiera jedynie reżimowe, propagandowe portale informacyjne⁷⁵.

Co istotne, zjawisko zamkniętego systemu informacji nie dotyczy tylko źródeł zewnętrznych. Ważnym elementem służącym pozyskiwaniu informacji jest także bezpośrednia wymiana doświadczeń pomiędzy ludźmi. Aby zapobiec takiej sytuacji, władze KRLD ograniczyły możliwość przemieszczania się obywateli pomiędzy poszczególnymi gminami i prowincjami. Koreańczyk, aby móc przemieścić się poza wyznaczony obszar, musi uzyskać zgodę władz, a szefowa *inminban*, do którego migruje, musi odnotować to w stosownym rejestrze⁷⁶. Ponadto opisywany system kontroli i wynikające z niego zjawisko atomizacji społecznej powodują, że obawa przed wymianą informacji pomiędzy obywatelami, nawet zamieszkującymi w tej samej gminie czy bloku, jest niezwykle duża.

System państwowej propagandy kształtujący „nowego człowieka” obejmuje jednak nie tylko sferę mediów publicznych, ale także edukację czy twórczość artystyczną. Dzieci w Korei Północnej obowiązkowo posyłane są do przedszkoli, w których około 40% czasu przeznaczonego na proces dydaktyczny stanowią

⁷⁰ O. Kawczyńska, *Świat bez demokracji. Ideologiczne i polityczne założenia systemu politycznego Korei Północnej*, [w:] *Meandry procesów demokratyzacji i transformacji systemowej*, red. M. Rączkiewicz, Łódź 2013, s. 157–158.

⁷¹ A. Lankov, *The Real North Korea...*, s. 43.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ O. Kawczyńska, *op. cit.*, s. 157–158.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 44.

⁷⁵ M. Danielewski, *Problematyka praw człowieka w Korei Północnej*, [w:] *Procesy migracyjne we współczesnym świecie: wyzwania dla społeczności międzynarodowej*, t. 2, red. R. Kordonski, O. Kordonska, Ł. Muszyński, Lwów-Olsztyn 2016, s. 82.

⁷⁶ A. Lankov, *The Real North Korea...*, s. 39.

zajęcia ideologiczne⁷⁷. Każdy żłobek i każde przedszkole wyposażone są także w sale przypominające kaplice — na ścianach wiszą portrety i sceny z życia przywódców Korei, w tym miejsce narodzin wielkiego wodza Kim Il Sunga⁷⁸. Oprócz przekazywania dzieciom propagandowych treści na temat wojny japońsko-koreańskiej czy dynastii panującej, każde przydzielone zostaje do jednej z „gwardii” wchodzących w skład powszechnego ruchu „czynów pożytecznych”⁷⁹. Celem odgórnego przydzielania dzieci do „gwardii”, nauki propagandowych treści, obowiązku chodzenia w identycznych mundurkach szkolnych oraz ekspresji kierowanej przez grupowe występy muzyczne i gimnastyczne jest wypłenicie jakiegokolwiek indywidualizmu i przekazanie podstawowych założeń ideologii dżucze⁸⁰. Ponadto celem nauczania zarówno na poziomie przedszkolnym, jak i szkolnym jest wychowanie dzieci do życia w dyscyplinie i bezwzględnego wykonywania poleceń. Mechanizm kreowania „dobrego” (posłusznego) obywatela zaczyna się więc już na etapie wczesnej edukacji⁸¹.

Waldemar Dziak z uwagi na charakter i intensywność tamtejszej propagandy określał Koreę Północną jako „wielki zakład wychowawczy”⁸². Obok państwowych instytucji edukacyjnych za proces wychowywania posłusznym i wiernym obywateli odpowiadają bowiem także wszelkie instytucje kulturalne⁸³. Zarówno filmy, jak i książki w KRLD muszą służyć propagowaniu ideologii dżucze. Dodatkowo kraj przesycony jest pomnikami, muzeami czy tablicami pamiątkowymi, które mają na każdym kroku przypominać o najważniejszych zasadach ustanowionych przez przywódców reżimu.

Korea Północna jest więc państwem, gdzie władza posiada monopol komunikacyjny. Izolacjonistyczny charakter reżimu, ograniczenie możliwości migracji wewnętrznych obywateli, propaganda państwowych mediów oraz silnie zideologizowany obowiązkowy system edukacji państwowej sprawiają, że system komunikacyjny jest w pełni kreowany i kontrolowany przez władzę. Uprawnione wydaje się więc stwierdzenie, iż monopol komunikacyjny występujący w KRLD jest najbardziej szczelnym i skutecznym w historii reżimów totalitarnych.

Pomimo faktu, iż Korea Północna ma charakter izolacjonistyczny (także jeżeli chodzi o swobodny przepływ informacji), reaguje ona na globalne przemiany

⁷⁷ O. Kawczyńska, *op. cit.*, s. 159.

⁷⁸ E. Potocka, *op. cit.*, s. 170.

⁷⁹ O. Kawczyńska, *op. cit.*, s. 160.

⁸⁰ G. Ford, S. Kwon, *North Korea on the Brink: Struggle for Survival*, London, 2008, s. 85–86.

⁸¹ Treści propagandowe w szkołach w Korei Północnej przemycane są na wszystkich przedmiotach. Nawet zadania z matematyki podsycone są treściami ideologicznymi. Analiza propagandowych treści z północnokoreańskich podręczników. Zob. K. Sapardanis, *Propaganda in education — A math textbook from North Korea*, Kostas Sapardanis blog, 16.03.2016, <http://sapardanis.org/2016/03/16/propaganda-in-education-a-math-textbook-from-north-korea/> (dostęp: 6.03.2023).

⁸² W. Dziak, *op. cit.*, s. 105.

⁸³ O roli kina w systemie propagandy północnokoreańskiej zob. N. Levi, *Kim Jong Il: A film director who ran a country*, „Journal of Modern Science” 25, 2015, nr 2.

technologiczne, a co za tym idzie — na globalną przemianę stosunków społecznych i środków komunikacji. Niezwykle istotnym elementem przełamania zamkniętego obiegu informacji jest rozwój technologii mobilnych. Według szacunków południowokoreańskich badaczy w KRLD w 2020 roku zarejestrowano blisko 4 miliony abonentów telefonii komórkowej (około 15% populacji)⁸⁴. Benjamin Katzeff Silberstein, analizując znaczenie technologii mobilnych dla przemiany stosunków społecznych w KRLD, zauważał, że telefony komórkowe i media mobilne wykorzystywane są przez władze reżimu przede wszystkim do zwiększenia zakresu kontroli nad obywatelami i wzmocnienia siły przekazów propagandowych⁸⁵. Tezę tę potwierdza między innymi raport sporządzony przez Amnesty International, z którego wynika, że władze Korei Północnej ściśle kontrolują rozmowy i wymierzają sankcję za próby kontaktu z bliskimi przebywającymi za granicą⁸⁶. Niezależnie jednak od tego, iż rozmowy kontrolowane są przez władze reżimu, telefony komórkowe umożliwiają obywatelom z różnych części kraju wymianę opinii i doświadczeń. Na poziomie społecznym jest to zmiana rewolucyjna, bowiem minimalizuje ona w znacznym stopniu negatywne konsekwencje wynikające z zakazu swobodnego przemieszczania się Koreańczyków po kraju.

Stworzenie całkowicie hermetycznego systemu informacji utrudnia także rosnący od lat dziewięćdziesiątych XX wieku przemysł zachodnich towarów przez chińsko-północnokoreańską granicę. Dzięki napływowi zachodnich filmów, książek, radia czy prasy mieszkańcy KRLD dowiadują się o realiach życia na Zachodzie (wyższym standardzie materialnym) oraz o tym, że mieszkańcy innych krajów nie oddają czci ich przywódcom⁸⁷. Zwiększanie świadomości na terenach przygranicznych wydaje się być pierwszym istotnym krokiem w kierunku przełamania monopolu komunikacyjnego reżimu. W połączeniu z rozwojem technologii komunikacyjnych i coraz szerszym dostępem do telefonów komórkowych ów proces stanowić może zarzewie mentalnej przemiany społecznej w skali całego kraju⁸⁸.

⁸⁴ S. Yoon, *Mobile media and its impacts on social change and human rights in North Korea*, „International Journal of Communication” 14, 2014, s. 1481.

⁸⁵ Zob. B.K. Silberstein, *How high-tech can boost regime stability in North Korea*, „Orbis” 64, 2020, nr 4.

⁸⁶ Zob. *North Korea: Tightened controls on communications with the outside world leave families devastated*, Amnesty International, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/03/north-korea-connection-denied/> (dostęp: 15.08.2023).

⁸⁷ K. Weber, *Przepływ informacji na pograniczu północnokoreańsko-chińskim. Szansa na erozję systemu?*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 4, 2016, nr 1, s. 147–148.

⁸⁸ Niektórzy autorzy wskazują jednak, że ukształtowana przez propagandę reżimu mentalność Koreańczyków nie ulegnie zmianie pomimo szerszego dostępu do zachodnich niepropagandowych treści. Kamil Weber stwierdzał, że „dzięki znakomicie przemyślanym zabiegom propagandowym trwanie reżimu północnokoreańskiego staje się [...] możliwe mimo przekazywanych przez granicę wiadomości demaskujących jego prawdziwe oblicze. Wydaje się zatem, że przez lata reżim północnokoreański tak mocno wpłynął na mentalność obywateli tego kraju, że jest w stanie zneu-

5. Monopol na broń i przemoc

Elementem, który jest niezwykle istotny zarówno do prowadzenia skutecznej polityki wewnętrznej, jak i zewnętrznej przez władze reżimów totalitarnych jest także liczna, silna i zdyscyplinowana armia. Monopol na broń oznacza, że siła militarna i mnogość wewnętrznych organów represyjnych pozwalają utrzymać porządek społeczny i dyscyplinę. Broń i przemoc można wręcz określić jako „fizyczną propagandę”, gdyż tak jak ona mają na celu wymuszać posłuszeństwo i powstrzymywać jakikolwiek opór społeczny. Silna armia oprócz tego jest także gwarantem bezpieczeństwa zewnętrznego. Nie powinien dziwić więc fakt, że wydatki na zbrojenia Korei Północnej w odniesieniu do PKB są nieproporcjonalne w porównaniu do jakiegokolwiek innego państwa — stanowią one około 25% PKB kraju⁸⁹, podczas gdy w państwach demokratycznych wahają się w przedziale od 0,1 do 5%. Podejmując rozważania nad znaczeniem monopolu na broń i przemoc w systemie północnokoreańskim, istotne są więc dwa elementy: wojsko i instytucje represyjne jako element polityki wewnętrznej oraz armia jako zabezpieczenie zewnętrzne i element szantażu międzynarodowego.

Analizując historyczne znaczenie armii w kształtowaniu systemu politycznego Korei Północnej, należy zaznaczyć, że to właśnie w strukturach wojska w latach pięćdziesiątych XX wieku kształtowały się pierwsze komitety partyjne⁹⁰. Pierwszy przywódca KRLD Kim Ir Sen sam wywodził się z armii i na jej wzór chciał budować państwo. Przy tworzeniu systemu politycznego KRLD zwracał szczególną uwagę na to, aby podstawowe zasady panujące w wojsku, takie jak dyscyplina, hierarchiczna struktura i jasno formułowane rozkazy zamiast delibracji, obowiązywały także w partii⁹¹. Jednocześnie aby zminimalizować ryzyko jakiegokolwiek spisku bądź przewrotu wojskowego, uznał, że wojsko i partia muszą być niejako połączone i wzajemnie się kontrolować. Następcy Kim Ir Sena, którzy także zdawali sobie sprawę ze znaczenia armii w utrzymaniu stabilności systemu, w 1995 roku podjęli decyzję o wprowadzeniu zasad polityki *songun* (*military-first politics*)⁹². Polegała ona między innymi na wzmocnieniu Armii Ludowej oraz zwiększeniu reprezentacji wysokich rangą wojskowych w różnych

tralizować także obecne zagrożenie technologiczno-informacyjne”. Zob. *ibidem*, s. 162. Uciekinier z Korei Północnej (i architekt ideologii dżucze) Hwang Jang Yop na bazie własnych doświadczeń formułował jednak zupełnie odmienne stanowisko. Uważał on, że Koreańczycy są świadomi, że treści przekazywane przez władze reżimu są fałszywe — podstawowym problemem mieszkańców tego kraju jest strach, nie zaś nieświadomość. Zob. *North Korean defector tells his story in Washington — 2003-11-13*, Voice of America News, 27.10.2009, <https://www.voanews.com/a/a-13-a-2003-11-13-54-1-66839212/258076.html> (dostęp: 15.08.2023).

⁸⁹ W. Dziak, K. Sajewski, *op. cit.*, s. 232.

⁹⁰ N. Levi, *System polityczny Korei Północnej. Aspekty kulturowe*, Warszawa 2013, s. 77–78.

⁹¹ W. Dziak, K. Sajewski, *op. cit.*, s. 140–141.

⁹² S. Kwon, *State building in North Korea: From a 'self reliant' to a 'military-first' state*, „Asian Affairs” 34, 2004, nr 3, s. 294.

ciach decyzyjnych partii. W roku 1998 w Konstytucji ponownie podkreślono znaczenie wojska w systemie politycznym Korei oraz zwrócono szczególną uwagę na kwestię jego lojalności wobec najwyższego dowództwa — Kim Jong Ila. Soyoung Kwon określił politykę Kim Jong Ila mianem „budowania udoskonalonego państwa Juche”, gdzie „udoskonalone” oznacza wzmocnione militarnie⁹³. Strategia przywódców KRLD polegająca na silnym podporządkowaniu oraz zwiększeniu reprezentacji wojska w kręgach partyjnych pozwoliła uchronić reżim przed wojskowym zamachem stanu, który wówczas przyczynił się między innymi do upadku reżimu Ceaușescu w Rumunii. Militarny charakter państwa i scentralizowana kontrola nad armią były więc jednym z istotnych czynników, który pozwolił przetrwać Korei Północnej, pomimo że pozostałe państwa bloku socjalistycznego w latach dziewięćdziesiątych upadły⁹⁴.

Obecnie tym, co pozwala na stabilne trwanie reżimu i stosowanie taktyki szantażu międzynarodowego, jest posiadana przez Koreę Północną broń jądrowa. W roku 1999 władze w Pjongjangu obwieściły, że posiadają w swych zasobach wystarczającą ilość plutonu do stworzenia bomby atomowej⁹⁵. Przeprowadzona 9 października 2006 roku próba atomowa potwierdziła słowa przywódców KRLD. Barthelemy Courmont wskazywał, że broń jądrowa ma dla Korei Północnej ogromne znaczenie, bowiem oprócz zabezpieczenia przed jakąkolwiek interwencją militarną pozwala wymuszać różnego rodzaju wsparcie finansowe bądź żywnościowe⁹⁶. Posiadanie arsenału nuklearnego sprawia wręcz, że Korea Północna posiada pewne przewagi negocjacyjne i może stawiać warunki nawet największym mocarstwom (na przykład USA). Dodatkowo broń jądrowa jest kartą przetargową przywódców KRLD — dla państw zachodnich kwestia rozbrojenia nuklearnego Korei jest jednym z priorytetów, a zatem ta może w zamian za to żądać bardzo wiele. Ze wstępnych warunków przedstawionych przez Pjongjang rządowi amerykańskiemu wynika, że rozbrojenie nuklearne oraz wpuszczenie na terytorium kraju przedstawicieli Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej będzie możliwe pod warunkiem gwarancji nienaruszalności terytorialnej KRLD ze strony USA, skreślenia Korei Północnej z listy krajów podejrzanym o wspieranie terroryzmu (co już zostało osiągnięte), umowy energetycznej pozwalającej na budowę central nuklearnych, pomocy gospodarczej ze strony USA, Unii Europejskiej i państw ościennych oraz zniesienia znacznej ilości sankcji handlowych. Ponadto należy zaznaczyć, że obok przewagi negocjacyjnej doktryna jądrowa KRLD sprawia, iż z obawy o bezpieczeństwo międzynarodowe niemożliwa jest próba postawienia przywódców reżimu „pod ścianą”.

Oprócz arsenału nuklearnego Korea Północna posiada bardzo liczną armię. Jej liczebność wynosi, według szacunków, 1,200 mln żołnierzy — sprawia to, że

⁹³ *Ibidem*, s. 294–295.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ B. Courmont, *Korea Północna. Paradoxy polityki Kimów*, Warszawa 2011, s. 35.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 35–37.

na 23 mieszkańców przypada średnio jeden żołnierz. Jeżeli do tej liczby dodać członków organizacji paramilitarnych, takich jak Robotniczo-Chłopskie Pospolite Ruszenie, Czerwona Gwardia Młodzieżowa czy Ludowe Siły Obrony, oraz pracowników służb bezpieczeństwa, okaże się, że około jeden na trzech mieszkańców KRLD jest w stałej gotowości bojowej⁹⁷.

Armia oprócz zabezpieczenia interesów zewnętrznych reżimu pełni także niezwykle istotną funkcję propagandową. Hannah Arendt stwierdzała, że parady i defilady wojskowe organizowane przez władze totalitarne są jednym z istotnych elementów podporządkowania mas i utrzymania wewnętrznej stabilności systemu⁹⁸. Południowokoreańska agencja Yonhap wyliczyła, że tylko za czasów Kim Dzong Una (czyli od 2011 roku) w Pjongjangu zorganizowano 13 wielkich parad wojskowych, gdzie prezentowano najnowocześniejsze uzbrojenie — w tym głowice jądrowe⁹⁹. Władza oprócz demonstracji siły poprzez parady i defilady wojskowe pozwala wzbudzać w obywatelach poczucie bezpieczeństwa oraz demonstrować im swoją potęgę. Regularnie organizowane tego typu wydarzenia w Korei Północnej służą więc zarówno interesom zewnętrznym, jak i wewnętrznej propagandzie reżimu — są jej dopełnieniem.

Liczna, powszechna i zdyscyplinowana armia, nuklearny szantaż międzynarodowy, rozbudowany aparat instytucji represyjnych i regularne ogromne parady wojskowe sprawiają, że Koreę Północną bez wątpienia możemy określić mianem państwa silnie zmilitaryzowanego. W polityce wewnętrznej wojsko i służby represyjne odgrywają ogromną rolę — posiadają monopol na broń i przemoc, które pozwalają władzy na dowolne dysponowanie życiem obywateli¹⁰⁰. Korea Północna spełnia więc powyższy warunek, konieczny do zaklasyfikowania jej jako państwo totalitarne.

6. Gospodarka centralnie sterowana

Kwestia gospodarki centralnie sterowanej wydaje się jednym z najbardziej problematycznych wyróżników systemów totalitarnych. Bez wątpienia idea władzy, która kontroluje niemal wszystkie aspekty funkcjonowania państwa, oznacza, że ekonomia także będzie jej podporządkowana. Patrząc jednak na historię reżimów totalitarnych, możemy zaobserwować, że niektóre z nich, takie jak

⁹⁷ W. Dziak, K. Sajewski, *op. cit.*, s. 137–138.

⁹⁸ Zob. H. Arendt, *op. cit.*

⁹⁹ B. Lewicki, *Armia Korei Północnej „najsilniejsza na świecie”? Takie słowa padły podczas nocnej defilady*, Dziennik.pl, 8.02.2023, <https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/656575, yonhap-korea-polnocna-defilada-wojsko.html> (dostęp: 12.03.2023).

¹⁰⁰ Jednym z najbardziej jaskrawych przykładów monopolu na broń i przemoc, jaki w KRLD posiada władza, jest użycie wojska do ochrony granic przed uciekinierami — każda próba przekroczenia granicy Korei Północnej wiąże się z potencjalnym rozstrzelaniem.

ZSRR czy ChRL, opierały się niemal całkowicie na znacjonalizowanych, kontrolowanych przez państwo przedsiębiorstwach, natomiast inne, na przykład III Rzesza (szczególnie w początkowym okresie funkcjonowania), liberalizowały zasady prowadzenia działalności gospodarczej, aby następnie stopniowo przekształcać ją na model nakazowo-rozdzielczy¹⁰¹. Niezależnie jednak od tych rozbieżności tym, co stanowi ekonomiczne spoiwo wszelkich reżimów totalitarnych, jest, z jednej strony, zwiększony nadzór nad gospodarką, z drugiej zaś — ogromne wydatki na przemysł zbrojeniowy.

Analizując system ekonomiczny KRLD, możemy wyróżnić trzy podstawowe etapy jego funkcjonowania. Pierwszym, bezprecedensowym dla innych państw totalitarnych było oparcie gospodarki kraju na pomocy zagranicznej. Jong Won Lee podaje, że w wyniku wojny koreańskiej straty materialne wyniosły około 6,9 mld USD (według ówczesnego kursu)¹⁰². Po zakończeniu wojny państwa z bloku komunistycznego (szczególnie Chiny i ZSRR) zaangażowały się w odbudowę Korei Północnej. Zaprzyjaźnione kraje socjalistyczne wysyłały nie tylko pieniądze, ale także specjalistów pomagających na nowo uruchomić koreańskie zakłady przemysłowe oraz nisko wykwalifikowanych robotników i żołnierzy mających pomóc w odbudowie zniszczonej infrastruktury. E. Potocka podaje, że w połowie lat pięćdziesiątych XX wieku aż 33,4% dochodów KRLD pochodziło z pomocy zagranicznej¹⁰³. Drugi etap „rozwoju” północnokoreańskiej gospodarki rozpoczął się w latach sześćdziesiątych XX wieku i był związany z wprowadzeniem w życie założeń ideologii dżucze — samowystarczalności ekonomicznej. W roku 1960 dochody Korei Północnej z tytułu pomocy zagranicznej wynosiły już zaledwie 2,6%¹⁰⁴. W tym okresie gospodarka KRLD stała się modelową, centralnie sterowaną, charakterystyczną dla izolacjonistycznego państwa o ustroju komunistycznym. Trzeci, trwający do dziś etap to stopniowy rozwój sektora prywatnego w ramach systemu nakazowo-rozdzielczego. Szacuje się, że obecnie prywatne przedsiębiorstwa generują 30–50% PKB Korei Północnej¹⁰⁵. Zważywszy jednak na fakt, iż nawet sektor prywatny podporządkowany jest szerokiej gamie regulacji ze strony władzy i funkcjonuje w oparciu o założenia i dyrektywy PPK, system ten możemy określić jako silnie interwencyjonistyczny — centralnie sterowany.

Tym jednak, co najlepiej obrazuje interwencyjonistyczny charakter północnokoreańskiej gospodarki, jest państwowy system dystrybucji żywności. Został on wprowadzony jeszcze w 1946 roku przez administrację radziecką, która w ten

¹⁰¹ *Nazistowska gospodarka — cud gospodarczy III Rzeszy?*, Warhist.pl — II wojna światowa, <https://warhist.pl/doktryny/nazistowska-gospodarka/> (dostęp: 20.03.2023).

¹⁰² J. Lee, *The impact of the Korean War on the Korean economy*, „International Journal of Korean Studies” 5, 2001, nr 1, s. 97.

¹⁰³ E. Potocka, *op. cit.*, s. 110.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ A. Lankov, *The Resurgence of a Market Economy in North Korea*, Moscow 2016, s. 3.

sposób starała się zapewnić wszystkim Koreańczykom potrzebną do przeżycia żywność¹⁰⁶. Pomimo początkowych założeń o tymczasowym charakterze tego programu, wraz z uniezależnieniem się KRLD od ZSRR i ChRL oraz wprowadzeniem w życie założeń ideologii dżucze, Kim Ir Sen zdecydował o rozszerzeniu programu PSD. Został on podzielony na trzy kategorie: dystrybucja zboża, dystrybucja pozostałej żywności, ubrań i sprzętu AGD oraz obejmująca jedynie rolników dystrybucja nasion i kielków¹⁰⁷. Kontrolę nad wszelkiego rodzaju dobrami przejęło więc państwo. Głównym założeniem inicjatora tego projektu było promowanie lojalności wśród obywateli — im większe zasługi dla reżimu, tym lepszy przydział dóbr. Waldemar Dziak wskazuje, że obecnie system dystrybucji żywności opiera się na co najmniej dwunastostopniowej skali, co świadczy o ogromnych dysproporcjach w poziomie życia Koreańczyków.

Korea Północna, pomimo że od końca lat dziewięćdziesiątych XX wieku zwiększa znaczenie sektora prywatnego w systemie ekonomicznym, jest państwem z gospodarką centralnie sterowaną. Szeroki zakres kontroli, model nakazowo-rozdzielczy czy choćby PSD sprawiają, że KRLD jest niemal modelowym państwem komunistycznym, a zatem z perspektywy ekonomicznej możemy określić ją mianem totalitarnej.

Niektórzy autorzy wskazują jednak, że Korea Północna pod rządami Kim Dzong-Una przeszła głęboką reformę ekonomiczną — Byung-Yeon Kim oraz Suk-Jin Kim przekonują, że od roku 2012 rynki wewnętrzne i obywatelską inicjatywę ekonomiczną zaczęto traktować jako istotny element rozwoju gospodarki¹⁰⁸. Podczas gdy na przełomie XX i XXI wieku tworzenie wewnętrznych rynków w KRLD było zabronione i obłożone wysokimi sankcjami, obecnie według niektórych szacunków ponad dwie trzecie żywności i dóbr konsumpcyjnych w KRLD kupuje się na targowiskach¹⁰⁹. Przeciwno tezie o zamkniętej, w pełni kontrolowanej komunistycznej gospodarce Korei Północnej świadczą także prowadzone od roku 1984 eksperymenty określane mianem „polityki otwartych drzwi”. Władze KRLD uchwaliły wówczas ustawę o wspólnych przedsięwzięciach, na mocy której miasta portowe takie jak Nampo, Chongjin i Rajin zostały uznane za miasta międzynarodowe — celem władz było przyciągnięcie do nich inwestycji zagranicznych i stworzenie gospodarczych enklaw¹¹⁰. Tego typu

¹⁰⁶ F. Tertickij, *Let them eat rice: North Korea's public distribution system*, NK News, 29.10.2015, <https://www.nknews.org/2015/10/let-them-eat-rice-north-koreas-public-distribution-system/> (dostęp: 24.03.2023).

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ K. Byung-Yeon, *From marketization to a market economy in North Korea*, „Asia and the Global Economy” 2, 2022, nr 2; K. Suk-Jin, *The limits of economic reform in North Korea under the Kim Jong-un regime: Lessons from Chinese experiences*, „International Journal of Korean Unification Studies” 30, 2021, nr 2, s. 2–3.

¹⁰⁹ K. Byung-Yeon, *op. cit.*

¹¹⁰ J. You, *Market reforms in North Korea: Are they for real?*, „North Korean Review” 3, 2007, nr 2, s. 32.

projekty mają na celu, z jednej strony, poprawić gospodarczą kondycję państwa, z drugiej natomiast — być poligonem doświadczalnym dla urynkwienia i otwarcia gospodarki KRLD¹¹¹.

Podsumowanie

Analizując system polityczny Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej w oparciu o typologię Friedricha i Brzezińskiego, możemy dojść do wniosku, iż jest ona modelowym przykładem współczesnego państwa totalitarnego. Od połowy XX wieku w Korei Północnej funkcjonuje oficjalna ideologia džucze (*juche*) będąca koreańską reinterpretacją ideologii marksistowskiej. Łukasz Smalec wskazywał, że powstała ona jako uzasadnienie dla wzmacniania systemu wodzowskiego w Korei przez ówczesnego przewodniczącego Partii Pracy Korei Kim Ir Sena¹¹². Jednocześnie przywódca zakazał, aby w przestrzeni publicznej pojawiały się jakiegokolwiek inne ideologie¹¹³. Kluczowe składniki ideologii džucze zostały wyartykułowane przez Kim Ir Sena w przemówieniu z 16 grudnia 1967 roku i zawierały takie elementy, jak zwiększenie zdolności wojskowych kraju, idea niezależności oraz samowystarczalności politycznej i gospodarczej czy choćby zjednoczenie ludzi wokół partii i przywódcy¹¹⁴. Do analogicznych wniosków możemy dojść, analizując pozostałe predykaty totalitaryzmu — w Korei funkcjonuje masowa partia skoncentrowana wokół postaci wodza (jej dominująca rola w systemie jest zaznaczona w art. 11 Konstytucji, który stwierdza, że „Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna prowadzi wszelkie działania pod przewodnictwem Partii Pracy Korei”)¹¹⁵. System terroru skupiony jest wokół policji politycznej oraz — co charakterystyczne — przywódców grup *inminban*, czyli systemu obserwacji sąsiedzkiej¹¹⁶. Partia sprawuje także całkowitą kontrolę nad środkami masowego przekazu. W telewizji rządowej puszczana jest stale propaganda wychwalająca wodza, a z uwagi na to, że każdy odbiornik telewizyjny jest zaplombowany, niemożliwe jest odbieranie telewizji zagranicznej¹¹⁷. Dodatkowo

¹¹¹ O roli i znaczeniu specjalnych stref ekonomicznych w KRLD oraz o znaczeniu miasta Rason zob. B. Seliger, *Special economic zones, trade and economic reform: The case of Rason special city*, [w:] *Korea 2012: Politics, Economy and Society*, red. R. Frank, Leiden-Boston 2012.

¹¹² Zob. Ł. Smalec, *U źródeł džucze*, [w:] *Półwysep Koreański wyzwania i zagrożenia*, red. J. Rowiński, O. Pietrowicz, Toruń 2014.

¹¹³ K. Weber, *Funkcjonowanie instytucji i mechanizmów politycznych Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej w teorii oraz w praktyce*, „Gdańskie Studia Międzynarodowe” 17, 2019, nr 1–2, s. 51.

¹¹⁴ G. Lee, *The political philosophy of juche*, „Stanford Journal of East Asian Affairs” 3, 2003, nr 1, s. 107–109.

¹¹⁵ Cyt. za: K. Weber, *Źródła ukształtowania...*, s. 23.

¹¹⁶ B. Silberstein, *op. cit.*, s. 45.

¹¹⁷ Zob. A. Bober, *Pod przywództwem reżysera*, „Poznaj Świat” 2011, nr 10, <https://poznajswiat.pl/article/264/pod-przywodztwem-rezysera> (dostęp: 25.02.2023).

obywatele KRLD nie mają dostępu do internetu, który pozwoliłby im na pozyskanie informacji zewnętrznych, co sprawia, że funkcjonują *de facto* w zamkniętym systemie informacyjnym. Partia Pracy Korei sprawuje także niepodzielną władzę nad wojskiem koreańskim i tamtejszą gospodarką (co zresztą jest elementem oficjalnej ideologii džucze). Korea Północna spełnia więc wszystkie przesłanki do uznania jej za współczesne państwo totalitarne. Ponadto spełnia także inne warunki wskazywane przez niektórych teoretyków totalitaryzmu. Dla H. Arendt emanacją systemu totalitarnego były zjawiska socjologiczne takie jak atomizacja społeczna. Podział na klasy, centralne zarządzanie gospodarką, system racjonowania żywności oraz system kontroli sąsiedzkiej powodują, że w Korei Północnej nie powstają żadne wspólnoty, które nie byłyby stworzone i kontrolowane przez władze. W ten sposób elitom partyjnym udało się stworzyć społeczeństwo wyobcowanych jednostek, które nie mają do siebie nawzajem zaufania i nie potrafią zjednoczyć się we wspólnej sprawie. Skoro więc w XXI wieku istnieje państwo, które uznać możemy za modelowy reżim totalitarny (w klasycznym dwudziestowiecznym ujęciu), wydaje się zasadne stwierdzenie, iż totalitaryzm analizowany zarówno z perspektywy systemowej, jak i antropologiczno-socjologicznej jest zjawiskiem, któremu nie można wyznaczyć precyzyjnej granicy czasowej.

Z niniejszej analizy wynika także, że system polityczny Korei Północnej nie posiada znaczących pęknięć. Wszechobecna propaganda, indoktrynacja i terror ze strony władz pozwalają utrzymywać stan pełnego oddania i posłuszeństwa reżimowi. Dodatkowo militarny charakter państwa i broń nuklearna, którą posiada KRLD, sprawiają, że jest ona w zasadzie odporna na jakiegokolwiek naciski zewnętrzne. Pojawiające się w kraju załączki przedsiębiorczości, próby przemytu zagranicznych dóbr czy tysiące prób ucieczki, które zdaniem E. Potockiej są znakiem na stopniowy upadek tamtejszego reżimu, w świetle przytoczonych faktów wydają się mało znaczące. Są to bowiem jedynie małe elementy w wielkiej totalitarnej maszynie.

Bibliografia

- Arendt H., *Korzenie totalitaryzmu*, Warszawa 1989.
- Bartuś A., *Korea Północna — państwo totalitarne zagrażające bezpieczeństwu globalnemu. Zarys problemu*, [w:] *Security and Human Rights: An Analysis of Selected Global Problems*, red. M. Ochwat, Chorzów 2014.
- Bober A., *Pod przywództwem reżysera*, „Poznaj Świat” 2011, nr 10, <https://poznaj-swiat.pl/artikle/264/pod-przywodztwem-rezysera> (dostęp: 25.02.2023).
- Byung-Yeon K., *From marketization to a market economy in North Korea*, „Asia and the Global Economy” 2, 2022, nr 2.
- Courmont B., *Korea Północna. Paradoksy polityki Kimów*, Warszawa 2011.
- Czechowska M., *Prawo karne w państwie totalitarnym — casus Korei Północnej*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 41, 2019, nr 4.
- Danielewski M., *Problematyka praw człowieka w Korei Północnej*, [w:] *Procesy migracyjne we współczesnym świecie: wyzwania dla społeczności międzynarodowej*, t. 2, red. R. Kordonski, O. Kordonska, Ł. Muszyński, Lwów-Olsztyn 2016.

- Dubel L., *Koncepcja totalitaryzmu w ujęciu Aleksandra Hertza*, „Studia Iuridica Lublinensia” 25, 2016, nr 3.
- Dziak W., *Anatomia władzy totalnej. Przypadek Korei Północnej*, Warszawa 2018.
- Dziak W., Sajewski K., *Korea Północna. Wewnętrzne wektory trwania*, Warszawa 2016.
- Dzong Il K., *Trwale ustanowić oparte na dżucze poglądy na rewolucję*, Phenian 1989.
- Economist Intelligence Unit (EIU) — World Bank, World Bank, <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/downloadFile?fileName=EIU.xlsx> (dostęp: 24.03.2023).
- Fischer P., *Kim Dzong Il. Przemysł propagandy*, Katowice 2015.
- Ford G., Kwon S., *North Korea on the Brink: Struggle for Survival*, London 2008.
- French P., *North Korea: The Paranoid Peninsula — A Modern History*, London-New York 2007.
- Friedrich C., Brzeziński Z., *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, New York 1966.
- Gause K., *Coercion, Control, Surveillance, and Punishment: An Examination of the North Korean Police State*, Washington, D.C. 2012.
- Hawk D., *The Hidden Gulag: The Lives and Voices of “Those Who are Sent to the Mountains”*, Washington 2012.
- Hertz A., *Szkice o totalitaryzmie*, Warszawa 1994.
- Jeffries I., *North Korea: A Guide to Economic and Political Developments*, London-New York 2006.
- Kawczyńska O., *Świat bez demokracji. Ideologiczne i polityczne założenia systemu politycznego Korei Północnej*, [w:] *Meandry procesów demokratyzacji i transformacji systemowej*, red. M. Rączkiewicz, Łódź 2013.
- Konon K., *Kim Ir Sen — wieczny wódz*, „Refleksje” 2022, nr 24.
- Kurbanov, *North Korea's juche ideology: Indigenous communism or traditional thought?*, „Critical Asian Studies” 51, 2019, nr 2.
- Kwon S., *State building in North Korea: From a ‘self reliant’ to a ‘military-first’ state*, „Asian Affairs” 34, 2003, nr 3.
- Lankov A., *The Real North Korea: Life and Politics in the Failed Stalinist Utopia*, New York 2013.
- Lankov A., *The Resurgence of a Market Economy in North Korea*, Moscow 2016.
- Lee B.K., Mosler H., *The elephant in the room: Problems and potentials of the Workers’ Party of Korea in a Korean unification scenario*, „Historical Social Research” 44, 2019, nr 4.
- Lee G., *The political philosophy of juche*, „Stanford Journal of East Asian Affairs” 3, 2003, nr 1.
- Lee J., *The impact of the Korean War on the Korean economy*, „International Journal of Korean Studies” 5, 2001, nr 1.
- Levi N., *A historical approach to the leadership of the Organisation and Guidance Department of the Workers’ Party of Korea*, „Acta Asiatica Varsoviensia” 32, 2019.
- Levi N., *Kim Jong Il: A film director who ran a country*, „Journal of Modern Science” 25, 2015, nr 2.
- Levi N., *System polityczny Korei Północnej. Aspekty kulturowe*, Warszawa 2013.
- Lewicki B., *Armia Korei Północnej „najsilniejsza na świecie”? Takie słowa padły podczas nocnej defilady*, Dziennik.pl, 8.02.2023, <https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/656575,yonhap-korea-polnocna-defilada-wojsko.html> (dostęp: 12.03.2023).
- Linz J., *Totalitaryzm i autorytaryzm*, [w:] *Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki*, oprac. J. Szczupaczyński, Warszawa 1995.
- Marcus D., *Famine crimes in international law*, „American Journal of International Law” 97, 2003.
- Myers B., *Najczystsza rasa. Propaganda Korei Północnej*, Warszawa 2011.
- Nazistowska gospodarka — cud gospodarczy III Rzeszy?*, Warhist.pl — II wojna światowa, <https://warhist.pl/doktryny/nazistowska-gospodarka/> (dostęp: 20.03.2023).
- North Korea: Tightened controls on communications with the outside world leave families devastated*, Amnesty International, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/03/north-korea-connection-denied/> (dostęp: 15.08.2023).
- North Korean defector tells his story in Washington — 2003-11-13*, Voice of America News, 27.10.2009, <https://www.voanews.com/a/a-13-a-2003-11-13-54-1-66839212/258076.html> (dostęp: 15.08.2023).

- Park Y., *Przeżyć. Droga dziewczyny z Korei Północnej do wolności*, Warszawa 2015.
- Pliszka B., Nawala P., *Ideologiczna ewolucja Korei Północnej*, „Przegląd Geopolityczny” 27, 2019.
- Poprawa M., *Propaganda as a weapon and a tool of totalitarian power: The image of the concept in the common discourse of the war and occupation years 1939–1945*, „Język a Kultura” 27, 2019.
- Potocka E., *Korea Północna — Przebudzenie...*, Toruń 2020.
- Rigoulot P., *Analiza porównawcza obozów koncentracyjnych w nazistowskich Niemczech, Związku Radzieckim i Korei Północnej*, [w:] *Korea Północna za zasłoną*, red. A. Rzepliński, J. Hosaniak, Warszawa 2004.
- Rigoulot P., *Korea Północna, Wietnam, Laos — nasienie smoka*, [w:] *Czarna księga komunizmu. Zbrodnie, terror, prześladowania*, red. S. Courtois, Warszawa 1999.
- Sapardanis K., *Propaganda in education — A math textbook from North Korea*, Kostas Sapardanis blog, 16.03.2016, <http://sapardanis.org/2016/03/16/propaganda-in-education-a-math-textbook-from-north-korea/> (dostęp: 6.03.2023).
- Scruton R., *Źródło totalitaryzmu*, [w:] *Totalitaryzm a zachodnia tradycja*, red. M. Kuniński, Kraków 2006.
- Seliger B., *Special economic zones, trade and economic reform: The case of Rason special city*, [w:] *Korea 2012: Politics, Economy and Society*, red. R. Frank, Leiden-Boston 2012.
- Silberstein B.K., *How high-tech can boost regime stability in North Korea*, „Orbis” 64, 2020, nr 4.
- Silberstein B.K., *North Korea: Fading totalitarianism in the “hermit kingdom”*, „North Korean Review” 6, 2010, nr 2.
- Smalec Ł., *U źródeł dżucze*, [w:] *Półwysep Koreański wyzwania i zagrożenia*, red. J. Rowiński, O. Pietrowicz, Toruń 2014.
- Suk-Jin K., *The Limits of Economic Reform in North Korea under the Kim Jong-un Regime: Lessons from Chinese Experiences*, „International Journal of Korean Unification Studies” 30, 2021, nr 2.
- Sweeney J., *North Korea Undercover: Inside the World's Most Secret State*, London 2013.
- Śliwa M., *Społeczne i psychologiczne aspekty totalitaryzmu*, [w:] *Ze studiów nad prawem, administracją i ekonomią*, red. M. Sadowski, A. Spychalska, K. Sadowa, Wrocław 2014.
- Tertickij F., *Let them eat rice: North Korea's public distribution system*, NK News, 29.10.2015, <https://www.nknews.org/2015/10/let-them-eat-rice-north-koreas-public-distribution-system/> (dostęp: 24.03.2023).
- Weber K., *Funkcjonowanie instytucji i mechanizmów politycznych Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej w teorii oraz w praktyce*, „Gdańskie Studia Międzynarodowe” 17, 2019, nr 1–2.
- Weber K., *Przepływ informacji na pograniczu północnokoreańsko-chińskim. Szansa na erozję systemu?*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 4, 2016, nr 1.
- Weber K., *Źródła ukształtowania i współczesny obraz partii politycznych oraz kultury politycznej w Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej*, „Studia Orientalistyczne” 15, 2019, nr 1.
- Werner W., *O (nie)rzeczywistości propagandy. Cechy charakterystyczne propagandowych obrazów świata*, [w:] *Uwikłania historiografii. Między ideologizacją dziejów a obiektywizmem badawczym*, red. T. Błaszczuk, K. Brzechczyn, D. Ciunajcis, M. Kierzkowski, Poznań 2011.
- Yoon S., *Mobile media and its impacts on social change and human rights in North Korea*, „International Journal of Communication” 14, 2020.
- You J., *Market reforms in North Korea: Are they for real?*, „North Korean Review” 3, 2007, nr 2.